

U drugom dijelu (*O pitanjima poslovice*) dvadesetak je paremioloških skica započelih još 1933. godine recenzijom monografije J. S. Bystrona *Poljske poslovice*. Većina je tih tekstova nastala između 1956. i 1970. godine, uglavnom u vezi s intenzivnim radom na monumentalnoj knjizi *Nova knjiga poljskih poslovice*, čije je pokretanje inicirao J. Krzyzanowski.

J. Krzyzanowski se mnogo bavio paremiologijom, a njegova je knjiga o poslovicama doživjela mnoga, čak i popularna izdanja. U *Novoj knjizi poljskih poslovice* autor određuje paremiologiju kao posebnu znanstvenu disciplinu i označuje joj mjesto unutar ostalih humanističkih znanosti. U tim se raspravama autor bavi strukturom poslovice, određuje njihov odnos prema ostalim vrstama prozne usmene književnosti, kao što su bajka i zagonetka, te označuje njihove funkcije u književnim djelima. Krzyzanowski piše i o razvoju poslovice u Poljskoj u toku pet stoljeća, a u nekoliko skica predstavlja galeriju znamenitih poljskih paremiologa (Salomon Rysiński, Samuel Adalberg, Henryk Goldstein, Jan Stanisław Bystrón). U jednom članku govori i o Erazmu Rotterdamskom kao tvorcu evropske paremiologije.

Na kraju treće knjige nalaze se vrlo opširni prilozi koje je pripremila *Marta Bokszczanin*: popis citirane literature, indeks imena, institucija i naslova anonimnih djela, indeks geografskih i etničkih naziva, indeks imena, indeks pjesama, indeks motiva priča, indeks poslovice i popis ilustracija. Na kraju svake knjige nalazi se dvadesetak crno-bijelih fotografija u izboru *Helene Kapeluš*.

Sve tri opširne knjige ukazuju na ogromni istraživački napor njihova autora, tog velikog proučavatelja poljske folkloristike. One su ujedno i pregled poljskih folklorističkih dostignuća kojima je on bio autorom, inspiratorom, tvorcem i učiteljem.

Ljiljana Marks

Svod tadžikskog folklora. Tom I. Basni i skazki o životnyh. Podgotovili **Isidor Levin, Džalil Rabiev, Mirra Javič**. Glavnaja redakcija vostočnoj literatury izdatel'stva »Nauka«, Moskva 1981, 390 str.

Institut za jezik i književnost Akademije znanosti Tadžičke SSR prikupio je bogat fundus rukopisne folklorne građe tadžičkog naroda — kojemu su davni preci bili istočnoiranski narodi, uz kasnije složene veze s azijskim i sredozemnim svijetom, s Rusijom i zapadnom Evropom. Na temelju te građe zamišljeno je publiciranje monumentalnoga korpusa tadžičkog folklora, a kao njegov prvi svezak pojavila se knjiga o basnama i pričama o životinjama.

Opsežna uvodna studija Isidora Levina — koji je uz pomoć dvoje u naslovu navedenih suradnika rukovodio pripremanjem te publikacije — obuhvaća zajedno s bibliografijom više od šezdeset strana teksta u formatu kvarta i daje, kako je rečeno u redakcijskom predgovoru, »enciklopedijski pregled znanstvene literature o basnama i pričama o životinjama (do 1972. god.)«. Uvodna studija sadrži devet poglavlja: *Određenje predmeta korpusa, Opća i posebna teorija vrste, Iz povijesti zapisivanja basana, Generativna teorija, Geografsko-povijesne teorije, Filozofija basne, Poetologija, Repertoar i korpus; slijedi Bibliografija*.

Od 6557 zapisa tadžičkih usmenih prozних tekstova, prema podatku iz uvodne studije, 419 ih pripada basnama i pričama o životinjama; tih 419 tekstova analizira se u knjizi iz različitih aspekata, a objavljuje se 116 tekstova na tadžičkom originalu i ruskom prijevodu. (Ostali se prilozi u knjizi donose samo na ruskom, dok je naslov knjige na desnom listu ruski, a na lijevom tadžički).

Raspravljajući o pripadnosti vrsti, autor stavlja težište na podrijetlo riječi; ne čine mu se za taj problem toliko važnima način po-

stojanja priče, odnos pripovjedača i slušateljâ prema priči, razlike u kompoziciji i izvanfabulnoj pouci, aspekti pisanoga ili usmenog postojanja priče, što sve vodi do razlikovanja pisanih basana od usmenih priča o životinjama. Kao sljedbeniku geografsko-historijske metode u modernijem i kompleksnijem obliku, Levinu je u središtu zanimanja siže priče i njegovo podrijetlo. On zaključuje da su »pojmovi *priča o životinjama* i *basna* uslijed kulturnopovijesnih okolnosti — sinonimi, barem u Aziji«. U naslovu knjige a najvećim dijelom i u toku autorova izlaganja upotrebljavaju se ipak obadva spomenuta naziva povezana veznikom i (a ne ili), pa to čitatelju ne daje dojam o sinonimičnosti basne i priče o životinjama. Zanimljivo je usporediti Levinovo gledište o problemu pripadnosti vrsti s viđenjem tog pitanja u tematski analognom katalogu francuskih priča o životinjama, koji osim kataloga tipova sadrži opsežnu uvodnu raspravu i izbor tekstova. Riječ je, dakako, o knjizi: †Paul Delarue et Marie-Louise Tenéze, *Le conte populaire français*. Tome troisième. Paris 1976. (Ta značajna knjiga nije razmotrena u Levinovoj studiji jer se, kako rekosmo, njegov pregled literature zaključuje godinom 1972.) M.-L. Tenéze, različito od Levina, obraća u svojoj studiji osnovnu pozornost razgraničenju vrste *priča o životinjama* od tematski srodnih priča koje pripadaju drugim vrstama premda je u svima riječ o životinjama — tražeći specifičnost vrste u strukturnim obilježjima, a ne u podrijetlu sižea i razlikujući pritom obilježja pisane basne od usmene priče o životinjama.

U poglavlju o povijesti zapisivanja basana daje Levin pregled basana i priča o životinjama počevši od drevnih Sumeraca, Egipćana, Židova, Sirijaca preko grčko-rimske ezopovske literature, Indijaca, Arapa, Mongola i turkijskih naroda do basana na iranskom tlu.

Slijedi kritički pregled teorijske literature o basnama i pričama o

životinjama. U prikazu tzv. generativne teorije (koja tu nema veze s lingvističkom generativnom teorijom, pa taj naziv donekle zbunjuje) tumači se postanak basana iz ruganja, psovanja odnosno tencone, poznate u literaturi drevnog Istoka.

Poglavlje o geografsko-povijesnim teorijama razmatra starost basana i priča o životinjama, posebno njihove sižee. Starost pojedinih sižea najbolje se utvrđuje, po autorovu izlaganju, geografsko-povijesnom metodom s naglaskom na sinopsisima motivâ, grafički predloženim kartogramima i kronosociogramima (što je u knjizi zatim obilato pokazano na tadžičkoj građi).

Govoreći o sociološkim teorijama, autor poriče opravdanost teze o basnama kao oruđu klasne borbe u rukama ugnjetavanih. U poglavlju o filozofiji basne zanima se autor za odnos svojstava životinja u basni prema njihovim zbiljskim osobinama. Govoreći o poetologiji (koju Levin izjednačuje s morfologijom, ali ne Proppovu smislu) autor obraća pozornost na problem pripovjedačke tehnike s obzirom na pripovjedača (način pripovijedanja u prvom licu i sl.), na način izlaganja toka događaja (počeci i svršeci, pripovjedačko vrijeme, kumulativni, lančani, formulni oblici priče), na donošenje pouke u sklopu fabule ili izvan nje, na opseg priče, na upravni govor u priči i dr. To bi poglavlje dobilo na zanimljivosti kad bi se u njemu uz opće pozivanje na teorijsku literaturu analizirali i primjeri iz tadžičke građe. Tom se građom bavi završno poglavlje, nazvano *Repertoar i korpus*, koje obiluje mnogobrojnim informacijama o korpusu i načinu redigiranja izdanja, ali nema interpretacija pojedinih tekstova. Vjerojatno je to u vezi s autorovim stajalištem da se »individualnost teksta, koja potječe od individualnosti autora ili pripovjedača, a i iz osobitosti situacije, trenutka nastanka ili reprodukcije teksta, obično uopće ne smatra predmetom folkloristike, a ne zanima čak ni sociologa književnosti« (str. 50), te dalje »ako bi se svaka

reprodukcija pripovijetke čak i priznala kao svojevrsan umjetnički proizvod konkretnog pripovjedača, i u tom se slučaju umjetničkim djelom može smatrati samo živo pripovijedanje, a nikako ne folklorni zapis« (str. 54).

U tom završnom poglavlju daju se tumačenja fascinantno obilnih kartografskih, tabelarnih, statističkih i ostalih priloga knjizi kao pomoć za njihovu prilično kompliciranu upotrebu. Prilozi su razvrstani dijelom prije a dijelom poslije tekstova priča, što donekle smeta preglednosti knjige. Nabrojiti ćemo ih: *Signature tekstova, Opća karta srednje Azije, Teritorij zapisâ tekstova, Shema istraženosti teritorija, Indeks mjesta zapisâ tekstova, Opći kronosociogram zapisâ tekstova, Popis objavljenih tekstova, Popis zapisi-vača objavljenih tekstova, Popis pripovjedača objavljenih tekstova, Kronosociogrami (pojedinih tipova), Kodifikator stilistike, Indeks stilističkih motiva*. Bez čitateljeva uvida u samu knjigu teško je u ovom prikazu predočiti onaj golemi rad uložen u sve te priloge, koji svojim većim dijelom nisu bili uobičajeni a djelomice ni poznati u dosadašnjim srodnim izdanjima. U koliko će mjeri oni biti korisni za znanost, pokazat će buduća upotreba knjige.

Maja Bošković-Stulli

Interetnické vzťahy vo folklóre karpatskej oblasti, Na vydanie pripravila Viera Gašpariková, VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1980, 352 str.

Kao što u uvodu kaže urednica Viera Gašpariková, tri su osnovne komponente što se poput crvene niti provlače kroz sve studije ovog zbornika: međuetnički odnosi — Karpati — folklor. Pritom napose valja istaći da je veliki prostor Karpata, sjecište brojnih etničkih skupina, prvi put u ovom zborniku promatran samo s folklorističkog aspekta.

Međutim, knjiga pred nama istovremeno je i mnogo više od suhog dokumentiranja ili prezentiranja šarolike građe; ona ujedno pokazuje i današnje teorijske trendove u folkloristici istočnoevropskih zemalja.

Najrazličitiji interesi brojnih autora na kraju ipak daju cjelovitu sliku koja proizlazi i iz povijesnih istraživanja i iz registriranja današnjeg stanja. Brojne političke ili kulturne veze iz prošlosti između dvaju susjednih naroda neminovno su se odrazile i u folklornoj građi koju možemo skupiti još danas. Osim toga evidentni su utjecaji susjednih — uvjetno nazvanih — nekarpatskih naroda, pa se pronalaze brojne korespondencije s mađarskim, čak njemačkim, a nešto manje hrvatskim i slovenskim folklorom. Karel Horálek (*Bajke orijentalnog podrijetla u karpatskom području*) pretpostavlja da su orijentalni motivi u pričama naroda karpatskog područja preuzeti izravno iz susjednih mađarskih priča, a tamo su integrirani u onaj dio pripovjedačkog repertoara što su ga Mađari donijeli u Evropu iz svoje azijske pradomovine. Slični se primjeri nalaze i u priložima Vere K. Sokolove (*Karpatsko-ukrajinske predaje o razbojnicima*) i Viera Gašparikove (*Kontakti i diskontakti u usmenoj prozi — pokazani na primjeru slovačkih priča o razbojnicima*). Viera Gašpariková navodi primjere kako su slovačke priče o razbojnicima odigrale važnu ulogu u oblikovanju tih istih priča susjednih naroda i obratno — priče o razbojnicima susjednih naroda najizraavnije su djelovale na slovačke priče. Vera K. Sokolova spominje sličnost između ukrajinskih predaja o razbojnicima i sličnih predaja ostalih karpatskih naroda kao i podatak da su posvuda poznati junaci Olexa Dovbuš i Janošik.

Urednica je dvadeset studija u knjizi razvrstala tematski: studije općeg karaktera, prilozi o usmenoj prozi, zatim o baladama i lirskim pjesmama (o njihovoj književnoj ali i glazbenoj komponenti), prilozi